

שים לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

מחשבת ישראל

לבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

- משך הבחינה: שלוש שעות.
- מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלוש סוגיות. מסוגיות אלה עליך לבחור בשתי הסוגיות שלמדת. (לכל סוגיה — 50 נקודות; סך הכול — 100 נקודות)
- חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- הוראות מיוחדות: (1) ענה אך ורק על שאלות הקשורות לסוגיות שלמדת. (2) בסס את דברך על המקורות. כתוב בקיצור ובבהירות.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

שים לב: עליך לבחור בשתי סוגיות שלמדת ולענות על השאלות הקשורות לסוגיות אלה, לפי ההוראות.

סוגיה א — תורה ומצוות (50 נקודות)

אם בחרת בסוגיה זו, עליך לענות על ארבע מן השאלות 1-7 (לכל שאלה — 12.5 נקודות).

1. רבנו בחיי, חובות הלבבות

- א. על פי רבנו בחיי, הסבר את המושגים "חובות האיברים" ו"חובות הלבבות", והבא דוגמה לכל אחד מהם. (5 נקודות)
- ב. רבנו בחיי הוכיח את החשיבות של חובות הלבבות באמצעות ההבחנה של התורה בין עבירה הנעשית בשוגג ובין עבירה הנעשית במזיד. הסבר כיצד הוכיח זאת רבינו בחיי. (3 נקודות)
- ג. רבנו בחיי תמה מדוע לא נכתב ספר העוסק בחובות הלבבות. ציין תשובה אחת שהציע רבנו בחיי לתמיהה זו, וכתוב כיצד הוא דחה את התשובה שציינת. (4.5 נקודות)

2. ריה"ל, ספר הכוזרי

- א. "ומי שנתיישב כל זה בדעתו יגיע למדרגה המסופרת על נחום איש גמזו". (1) כיצד מכנה ריה"ל את "מי שנתיישב כל זה בדעתו". (3 נקודות)
- (2) על פי ריה"ל, מדוע אדם המגיע לדרגתו של 'נחום איש גמזו' "יאכל" את פרי אמונתו בעולם הזה ובעולם הבא? (3.5 נקודות)
- ב. מהי עצתו של ריה"ל למי שמתייאש ומאבד תקווה? (6 נקודות)

3. רס"ג, אמונות ודעות

- א. רס"ג פוסל את הגישה שעל פיה אמת המידה לטוב ולרע היא העונג. הסבר מדוע רס"ג פוסל גישה זו. (5 נקודות)
- ב. לדעת רס"ג, המצוות מבוססות על ארבעה עקרונות שכליים. ציין שלושה מעקרונות אלה. (7.5 נקודות)

4. ריה"ל, ספר הכוזרי; רמב"ם, מורה נבוכים

- א. "אמר המלך הכוזרי: ... חשבתי על מצבכם בגלות, וראיתי כי יש לה' סוד בשמירת קיומכם... השבתות והמועדים הם בין הסיבות החזקות ביותר אשר שם הא-לוה לשמירת דמותכם וצביונכם".
לפי ריה"ל, כתוב שני מאפיינים של השבתות והמועדים המסייעים לעם ישראל לשמור על דמותו. (4 נקודות)
- ב. (1) יש אנשים הטוענים כי ניגונים מסייעים להם להתקרב לה' יותר מקיום מצוות מעשיות. לדעתך, מה היה ריה"ל עונה על טענה זו? (2 נקודות)
- (2) איזו ראיה מעולם הטבע ריה"ל מביא לחיזוק שיטתו בעניין זה? (2.5 נקודות)
- ג. מהו ההבדל בין שיטת ריה"ל ובין שיטת רמב"ם בנוגע לטעם של פרטי המצוות? (4 נקודות)

5. ר"י אלבו, ספר העיקרים

- א. ראובן: כדי להגיע לשלמות חייבים לקיים מצוות עשה רבות.
שמעון: לא נכון, לא חייבים. אפשר להגיע לשלמות גם אם לא עושים כלום.
לדעתך, האם ר"י אלבו היה מסכים עם דברי שמעון? נמק. (6.5 נקודות)
- ב. "שס"ה [מצוות לא תעשה] – כנגד ימות החמה, ורמ"ח [מצוות עשה] – כנגד איבריו של אדם".
הסבר דרשה זו, לפי ר"י אלבו. (6 נקודות)

6. מהר"ל, תפארת ישראל

- א. (1) בתשובה של רבי עקיבא על שאלותיו של טורנוסרפוס בנוגע למצוות המילה, הזכיר רבי עקיבא שתי דוגמאות. ציין את שתי הדוגמאות של רבי עקיבא. (3.5 נקודות)
- (2) לפי מהר"ל, הסבר כיצד כל אחת מן הדוגמאות שצינת מסייעת ליישב את שאלותיו של טורנוסרפוס. (3 נקודות)
- ב. (1) לפי מהר"ל, הסבר מדוע ציוותה התורה למול את הבנים דווקא ביום השמיני. (3 נקודות)
- (2) הקסר כיצד הסבר זה עונה על השאלה מדוע רק ישראל נצטוו על המילה. (3 נקודות)

7. רמב"ם, הלכות דעות

- א. לאה: לשם מה את מתעמלת כל יום?
רחל: זו עבודת ה' שלי!
לדעתך, האם היה רמב"ם מסכים עם דברי רחל? נמק. (5 נקודות)
- ב. (1) לפי רמב"ם, כיצד ראובן צריך לנהוג בשמעון שחטא כלפיו? (4 נקודות)
- (2) לפי תשובתך על תת-סעיף ב(1), ממה על ראובן להיזהר? (3.5 נקודות)

סוגיה ב — עם ישראל עם סגולה (50 נקודות)

אם בחרת בסוגיה זו, עליך לענות על ארבע מן השאלות 8-14 (לכל שאלה — 12.5 נקודות).

8. ריה"ל, ספר הכוזרי

"אז שלח (מלך כוזר) לקרוא לאחד החכמים היהודים ושאל אותו על אמונתו".

- א. לאיזו תשובה ציפה מלך כוזר, ומה ענה לו החבר? (7 נקודות)
- ב. מדוע התאכזב מלך כוזר מתשובתו של החבר? (5.5 נקודות)

9. ריה"ל, ספר הכוזרי

א. לפי ריה"ל, יש קשר בין הנבואה לארץ-ישראל.

- על פי ריה"ל, הסבר כיצד נבואת משה, נבואת יחזקאל, וברית יונה אינן סותרות קשר זה. (4 נקודות)
- ב. כתוב שתיים ממעלותיה של ארץ-ישראל, לפי ריה"ל. (6 נקודות)
- ג. לפי ריה"ל, מה הייתה התוצאה של העלייה המצומצמת לארץ-ישראל בימי בית שני? (2.5 נקודות)

10. רמב"ם, איגרת תימן

- א. לפי רמב"ם, מדוע "התקוממו כל האומות עלינו"? (3 נקודות)
- ב. מה הן שתי הדרכים שנקטו הגויים בניסיון לבטל את דת ישראל? בתשובתך הבא את פירושו של רמב"ם לפסוק "כל כלי יוצר עלִיךְ לא יצלח, וכל לשון תקום אִתְּךָ למשפט תרשיע" (ישעיה, נ"ד, י"ז). (6 נקודות)
- ג. תאר את ניסיונו של ישוע הנוצרי לפגוע בתורת ישראל. (3.5 נקודות)

11. מהר"ל, נצח ישראל

- א. הסבר מהי "בחירה פרטית", והבא דוגמה לבחירה פרטית. (4 נקודות)
- ב. הסבר מהי "בחירה כללית", והבא דוגמה לבחירה כללית. (4 נקודות)
- ג. "והייתי להם לאלקים והמה יהיו לי לעם" (יחזקאל, ל"ז, כ"ז).
"והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלקים" (ירמיה, ל', כ"ב).
מהי המסקנה של מהר"ל מן ההבדל בין פסוקים אלה, בנוגע לבחירה בישראל ולבחירה בעמים? (4.5 נקודות)

12. הראי"ה קוק, שבת הארץ

"שני היסודות, האומה והארץ, אשר בבריותם הם מוסיפים זה לזה... החלו משפיעים זה לזה בחלותם (=במחלתם) לרעה ולזוועה, עד אשר הוכרחה לקחת... הרפואה (=התרופה) הרחמנית האכזרייה".

- א. תאר את ההשפעה של האומה על הארץ ושל הארץ על האומה במצב בריא ובמצב של מחלה. (4.5 נקודות)
- ב. לפי הרב קוק, מהי ה"רפואה" למצב הירוד של האומה והארץ, ומדוע "רפואה" זו היא גם רחמנית וגם אכזרייה? (4 נקודות)
- ג. תאר את שלבי הריפוי של האומה והארץ ממחלתן. (4 נקודות)

13. הרב וינברג, שרידי אש

- א. חייל צה"ל שהוא בן לאב יהודי ולאם לא יהודייה, מבקש שמדינת ישראל תכיר ביהדותו בזכות מגוריו בישראל, שירותו בצה"ל ושליטתו בשפה העברית. לדעתך, מה הייתה התשובה של הרב וינברג על בקשה זו? נמק. (6 נקודות)
- ב. בשנים האחרונות מתעורר בציבור במדינת ישראל ויכוח בנוגע לשאלה אם המדינה היא "מדינת היהודים" או "מדינת היהדות". מהי עמדת הרב וינברג בעניין זה? נמק. (6.5 נקודות)

14. הרב סולוביצ'יק, קול דודי דופק

- א. לפי הרב סולוביצ'יק, הבא דוגמה לשתיים מארבע הפנים של "תודעת שיתוף הגורל", והסבר כל אחת מהן. (6 נקודות)
- ב. "מחנה" ו"עדה" מהווים שתי תופעות סוציולוגיות שונות. לפי הרב סולוביצ'יק, הסבר את מטרת ה"מחנה" ואת מטרת ה"עדה". (3 נקודות)
- ג. הסבר את הביטוי המעשי של "ברית הגורל" בתהליך הגיור, ואת הביטוי המעשי של "ברית הייעוד" בתהליך זה. (3.5 נקודות)

סוגיה ג — בחירה, השגחה, שכר ועונש (50 נקודות)

אם בחרת בסוגיה זו, עליך לענות על ארבע מן השאלות 15-21 (לכל שאלה — 12.5 נקודות).

15. ריה"ל, ספר הכוזרי

א. על פי ריה"ל, יש אנשים שהם "סגולה וגרעין".

(1) הסבר כיצד באה לידי ביטוי ה"סגולה" באנשים אלו. (3 נקודות)

(2) מהו השינוי שחל בעניין הסגולה בתקופת יעקב אבינו? (3 נקודות)

ב. "ויהיה מנהג הטבע נוהג בכל העולם כולו, אך לא בכס".

ציין דוגמה לתופעה זו בזמן שעם ישראל הולך בדרך ה' ודוגמה לתופעה זו בזמן שעם ישראל עובר על דברי ה'.

(6.5 נקודות)

16. ריה"ל, ספר הכוזרי; רס"ג, אמונות ודעות

א. לפי ריה"ל, הסבר כיצד המציאות של הנבואה מוכיחה שיש גמול בעולם הבא. (4 נקודות)

ב. לפי ריה"ל, מהו ההבדל בין הבטחות התורה ובין הבטחות הדתות האחרות? (4.5 נקודות)

ג. בתורה לא נכתב במפורש שיש גמול בעולם הבא.

על פי רס"ג, מה הם שני ההסברים לכך? (4 נקודות)

17. רמב"ם, שמונה פרקים

א. (1) "ומה שנעשה הוא שיעשה ואין כל חדש תחת השמש" (קהלת, א', ט').

על פי רמב"ם, הסבר מה לומדים מפסוק זה על הטבע ועל הניסים. (3 נקודות)

(2) על פי רמב"ם, כל תנועותיו של האדם תלויות גם ברצון האדם וגם ברצון ה'.

הסבר כיצד בא לידי ביטוי רצון ה' בתנועות האדם וכיצד בא לידי ביטוי רצון האדם בתנועותיו. (4 נקודות)

ב. "הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע" (בראשית, ג', כ"ב).

על פי רמב"ם, הסבר מה לומדים מפסוק זה על הייחודיות של האדם. (5.5 נקודות)

18. רמב"ם, איגרת תימן

א. לפי רמב"ם, מהי הבשורה בפסוק "ואף גם זאת בהיותם בארץ איביהם לא מאסתים ולא געלתם לכלתם להפך

בריתי אִתָּם" (ויקרא, כ"ו, מ"ד)? (5 נקודות)

ב. לפי רמב"ם, כיצד מעמד הר סיני מחזק את האמונה הדתית הנכונה, גם בזמנים קשים לעם ישראל?

(3.5 נקודות)

ג. ציין את שני עיקרי האמונה בנוגע לתורה הנובעים ממעמד הר סיני, לדעת רמב"ם. (4 נקודות)

19. רמח"ל, דרך ה': חזון איש, אמונה וביטחון

ראובן: שמעון, מדוע לא בנית מעקה למרפסת שלך? בגללך נפלתי ונפצעתי. ברוך ה' שרצה באותו הרגע שלא אפצע פציעה חמורה.

שמעון: גם לו הייתי בונה מעקה, לא היה הדבר עוזר לך. רצון ה' היה שתיפול ותיפצע בכל מקרה.

א. לפי רמח"ל, האם טענתו של שמעון נכונה? נמק. (4 נקודות)

ב. (1) לפי הבנתך את דברי רמח"ל, האם נכונים דברי ראובן, שה' רצה באותו הרגע שהוא לא יפצע פציעה חמורה? נמק. (2.5 נקודות)

(2) לפי חזון איש, האם נכונים דברי ראובן, שה' רצה באותו הרגע שהוא לא יפצע פציעה חמורה? נמק. (6 נקודות)

20. רמב"ם, הלכות תשובה

א. "היאך יהיה האדם עושה כל מה שיחפוץ ויהיו מעשיו מסורים לו... ו(הרי) הכתוב אומר 'כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ'?"

(1) מהי התשובה של רמב"ם על שאלה זו? (2.5 נקודות)

(2) הבא דוגמה לחפץ ה'. הדוגמה יכולה להיות מדברי רמב"ם או משלך. (2 נקודות)

ב. "כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי" (ישעיה, נ"ה, ח'). רמב"ם הביא פסוק זה כדי לענות על שאלה.

(1) מהי השאלה שרמב"ם עונה עליה באמצעות פסוק זה? (3 נקודות)

(2) הסבר את תשובת רמב"ם על שאלה זו, על פי הפסוק שלעיל. (3 נקודות)

ג. לדעתך, מדוע עסק הרמב"ם בבחירה החופשית דווקא בהלכות תשובה? (2 נקודות)

21. הרב דסלר, מכתב מאלוהו

א. מהו ההסבר של הרב דסלר לדברי המשנה "מצווה גוררת מצווה ועבירה גוררת עבירה"? (4.5 נקודות)

ב. (1) "מי שנתחנך בחינוך תורני בין צדיקים ואנשי מעשה" – מהי נקודת הבחירה שלו? (4 נקודות)

(2) "יש אשר התחנך בין רשעים, פחותים וגנבים" – מהי נקודת הבחירה שלו? (4 נקודות)

בהצלחה!